

á°çNH HÆ-á»žNG PHá°-T GIÃ•O TRONG PHÃ•P LUá°-TTRIá»€U LÃ•

Ä•Ä°ng gÄ°p cá»§a Nguyá»...n VÄ°nh ThÆ°á»£ng
11/05/2017

çNH
H°PNGÄ PH-T
GIÁOÄ TRONGÄ PHÁP
LU-TTRIÄU LÝ

*
NguyÄn V)nh Th°äng

Con
ng°ÝiÄ sÑng qui tá
lì thành mÙtÄ xã
hÙi, và phát triÄn t-p thÃ này rÙng
lÙnÄ d§n d§nÄ thành
mÙtÄ quÑc gia.
MxiÄ cá nhânÄ trong
t-p thÃ ó không thÃ tñ sÑng riêng mà cing không thÃ
cóÄ tñ doÄ hoàn
toànÄ Ä muÑn làm
gì thì làm.Ä Cá
nhânÄ trong t-p thÃ
phÆiÄ tuân theoÄ mÙt
sÑ qui lu-t mà t-p thÃ °a ra Ä lÿy nó làmÄ tiêu
chu©nÄ h°Üng d©nÄ Ýi
sÑngÄ cça mình, và
chính nhingÄ tiêu
chu©nÄ sÑng này s½
giúpÄ cá nhânÄ hòa
hãpÄ °ác giãÄ cá
nhânÄ mình vÙi ng°Ýi
khác sÑng trong cùng mÙtÄ xã
hÙi.

Do
ó, trong mÙtÄ xã
hÙiÄ nào cing phÆi
°a ra mÙt sÑ qui lu-t Ä mxiÄ cá
thÃÄ sÑng trong
óÄ tuân theo,
và có nh°Ä v-y
thìÄ xã hÙiÄ mÙi
có mÙtÄ tr-t tñ,
mÙi có mÙtÄ nçp
sÑngÄ t°ing hãpÄ vÙi
tÿt cÆÄ míi ng°Ýi.
Nhing qui lu-t cçaÄ xã
hÙiÄ có thÃ do mÙt
sÑ ng°Ýi cóÄ Ýi
sÑngÄ jo écÄ khÆ
kính °a ra ÄÄ míi
ng°ÝiÄ lÿy ó làm
ánh sáng soi tñ các hành ùng cça mình; nh°ng thông
th°Ýng nhing qui lu-t này °ácÄ thÃ
hiÇnÄ d°ÙiÄ hình
thécnhingÄ lu-t

IÇÄ xã hÙi,
 cácÄ lu-t IÇÄ xã
 hÙiÄ này do nhĩng
 ng°Ýi ang n̄mÄ v-n
 mÇnhÄ cçaÄ quÑc
 giaÄ -t ra. Ng°Ýi
 ang n̄m quyÄnÄ chç
 tÄÄ cçaÄ quÑc
 giaÄ bao giÝ cing muÑn
 iÄu khiÄnÄ quÑc
 giaÄ theo nhĩng Ęnh
 h°Üng cça mình; nhÏt là bình Ęnh nhĩngÄ rÑi
 lojnÄ trongÄ xã
 hÙi, và sau ó có thã cing cÑÄ Ęa
 vĘ, ngai vàng cça mình cho °ác lâu
 bÄn.

KhiÄ ban
 hànhÄ mÙt bù lu-t,
 vĘÄ chç tÄÄ quÑc
 giaÄ Ä °a vào ó
 mÙtÄ quan niÇm,
 mÙtÄ thái ÚÄ sÑng
 cça mình tr°ÜcÄ cuÜc
 Ýi, vàÄ nói
 úngÄ hjn là hí s½
 lÏy mÙtÄ c n
 bĚnÄ triçt lý Ä
 làm nÄn tĚng cho bù lu-t cça mình tr°Üc khiÄ ban
 hànhÄ nó. TrongÄ phj̄m
 viÄ bài này,Ä chúng
 tôiÄ s½Ä tìm
 hiÄuvà xác Ęnh mÙtÄ c n
 bĚnÄ triçt lý
 cçaÄ pháp lu-tÄ triÄu
 Lý.Ä Chúng taÄ Äu
 biçt r±ng bÏt cé mÙtÄ hÇ
 thÑngÄ t° t°ßngÄ nào,
 bÏt cé mÙt triçt lý nào,Ä hay
 nóiÄ hjn h'p
 trongÄ phj̄m viÄ ta
 angÄ nghiên cứuÄ là
 mÙt bù lu-t nào ra Ýi cing Äu chĚuÄ Ěnh
 h°ßngÄ cçaÄ hoàn
 cĚnhÄ IĚch sí,
 cçaÄ xã hÙilúc
 ó. Th-t v-y, chínhÄ hoàn
 cĚnhÄ IĚch síÄ s½
 tjo nên mÙtÄ quan
 niÇmÄ cai trĚ cça
 vĘÄ chç tÄÄ ÄÄ thích
 éngÄ và °ing Ñu
 vÙiÄ thÝi cuÜc.

Ä MÙt
 bù lu-t ra Ýi là doÄ h-u
 quĚÄ cça mÙtÄ hoàn
 cĚnhÄ IĚch sí,
 lÏy nÄn tĚng qua mÙtÄ c n
 bĚntriçt lý. Do v-y,Ä chúng
 taÄ s½Ä lĚn

l°atÁ tim hiÁuÁ hoàn
c£nhÁ IẾch
síÁ cçaÁ triÁu
jiÁ nhà Lý,
vàÁ nguyên nhânÁ ban
hànhÁ bù lu-t nhà
Lý; rÓi sau óÁ chúng
taÁ s½ xác Ęnh
mÙtÁ c n b£nÁ triçt
lý cho bù lu-t cçaÁ triÁu
jiÁ nhà Lý.

TriÁu
jiÁ nhà Lý kéo dài
tè n m 1010 ç n m 1225Á tr£i
quaÁ chín vĘ vua là:

1*
LýÁ Thái TỐÁ (1010
- 1028)

2* Lý Thái Tông (1028 - 1054)

3* Lý Thánh Tông (1054 - 1072)

4* Lý Nhân Tông (1072 - 1127)

5*Lý ThŞn Tông (1128 - 1138)

6* Lý Anh Tông (1138 - 1175)

7*Á Lý
CaoÁ Tông (1176 - 1210)

8*
LýÁ HuÇ TôngÁ (1211
- 1224)

9* Lý Chiêu Hoàng (1224 - 1225)

ây
là mÙtÁ triÁu
jiÁ ángÁ l°u

ýÁ vÁ míiÁ ph°jng
 diÇnÁ vì nó kéo dài
 hai tr m m°Ýi sáu n m (216 n m), vUi hai thç k÷ này,
 nhà Lý ã -t mÚt nÁn t£ngÁ vjng
 ch~cÁ cho chính thÁ
 quân chç và nÁnÁ Ûc
 l-pÁ cho n°Úc ta. Có
 thÁ nói nhà Lý ã £m nhiÇm mÚt sé mÇnhÁ I£ch
 síquan trjng trong quá trình tiçn hoá
 cça dân tÚc ViÇt-Nam.

Vua
 LýÁ Thái TÕÁ ãÁ sáng
 l-pÁ ra nhà Lý,
 nguyên là Lý Công UÇn, thuß nhĩ ã vào sÑng Ý chùa
 tê n m lên ba, °ácÁ nhà
 s°Á Lý Khánh VânÁ trú
 triÁ chùa CÕ Pháp
 nuôi n£ng. Khi çn tuÕiÁ tr°ßng
 thành, ông vàoÁ phãng
 sñÁ nhà Tián Lê ß
 Hoa-l°,Á trong suÑtÁ thÝi
 gianÁ này ông em t£t
 c£ míi kh£ n ng ÁÁ chu
 toànÁ cácÁ nhiÇm
 vã, ông có nhiÁu Á éc
 ÚÁ áng kínhÁ Á
 Ñi xí vUiÁ míi
 ng°ÝiÁ nên ã °ác
 nhiÁu ng°ÝiÁ quý
 mçn.

Nguyên
 Lê Long Énh, v£ vuaÁ cuÑi
 cùngÁ cça Ýi Tián
 Lê,Á tính tìnhÁ bjo
 ng°ác vàÁ ác Úc.
 Lòng dân ã oán gi-n Long Énh vàÁ chán
 ngánÁ nhà Tián Lê.
 N m 1009, Lê Long Énh b£ bÇnh m£t giãa lúc n°Úc nhà
 ang nguy ng-p: n°Úc Tàu l m le xâm l ng, các phe
 pháiÁ tranh ch£pÁ ngòi
 v£,Á nhân dânÁ m£tÁ niÁm
 tinÁ nji nhà Tián Lê.
 Bßi v-y nênÁ thiÁn
 s° Vjñ Hjnhvà jì quan ào Cam MÚc
 ãÁ v-n ÛngÁ các
 triÁu th£n, tôn Lý Công UÇn Á lên
 ngòiÁ vua.

Lên
 ngòiÁ xong, ngài dÝi
 kinh ô tê Hoa-l° là njiÁ hiẤm
 trßÁ vÁ £t jì-la
 mà sau này Ôi ra Th ng Long thành, là nji trừ phúÁ rỪng
 rãiÁ và bao quát
 c£Á thiên hj.
 Do chxÁ xu£t thânÁ tê
 cía chùa, nên Lý Công UÇn r£t h-u ãi và khuyçn

khích viÇc khuçch tr°ingÁ jo
 Ph-t; và các vẾ vua sau céÁ tiçp
 tácÁ truyÁn nÑi
 công viÇc ¥yÁ cho
 çnÁ n m 1224
 khiÁ công ChúaÁ Chiêu
 ThánhÁ lên ngôÁ təc
 là Lý ChiêuÁ Hoàng thì quyÁn hành ã n±m trong tay
 cça Trşn Thç ù, Á rÓi tr°ÚcÁ thç
 lĩcÁ quá mĩnh cça
 hí Trşn, nhà Lý phÆiÁ cáo
 chungÁ tê n m ó.

VÙi

cái nhìn tÕng quát trên hai thç k÷ cçaÁ triÁu
 ãiÁ nhà Lý,Á chúng
 taÁ nh-n th¥yÁ nhà
 Lý ãÁ lãnh hÙiÁ và
 rút tẾa nhiÁuÁ kinh
 nghiÇmÁ cça cácÁ triÁu
 ãiÁ tr°Úc, nên
 các vua nhà Lý ãÁ hçt
 séccçng cÑÁ chính
 quyÁn trung °ing Á tjo mùt nÁn quÆn chçÁ vĩng
 chçc, và l-p mùt nÁnÁ ùc
 l-pÁ hoàn toànÁ Ñi
 vÙi Trung-hoa sau hìn mùt ngàn n mÁ IÇ
 thuÙcÁ d°Ùi ách cça
 ng°Yi Tàu. Sau khiÁ uy
 quyÁnÁ ã vĩng
 mĩnh, nhà Lý b̄t şu mß mang vàÁ kiçn
 thiçtÁ quê h°ing xé
 sß trong cácÁ lãnh
 vñcÁ v n hĩc,Á tôn
 giáo, chính trẾ, kinh tç... Nhà Lý
 ãÁ kiçn tjoÁ mùtÁ công
 trìnhv n hoá v) ãi vàÁ dÓi
 dàoÁ cho dân tÚcÁ ViÇt
 NamÁ và tjo mùtÁ niÁm
 tinÁ vàoÁ tinh
 thşnÁ tĩ l-pÁ cça
 mùt dân tÚc ang v°in mình lên khĩi sñÁ IÇ
 thuÙcÁ cça nÁnÁ v n
 hóaÁ Trung-hoa.Á Óng
 thÝicho th¥y mùt cá tínhÁ ùc
 l-pÁ cça v n hoá
 ViÇt-Nam Ñi vÙi các nÁn v n hoá Á châu °ing thÝi.
 Do nhĩngÁ -c
 iÁmÁ này,Á chúng
 taÁ s½ th¥y rõ vì
 sao mà nhà Lý ãÁ v°ät
 quaÁ °ác míi trß
 ngij vàÁ kiçn
 tjoÁ mùt sñÁ phÓN
 thẾnhÁ cho triÁu ãi
 mình.

VÁ

nÙi bÙ, nhà Lý v«n phÆiÁ Ñi
 phóÁ vÙi nhiÁu
 cuÚcÁ nÕi lojn,

nhÿt là các cuÙcÁ âm
 m°uÁ tiçn chiçm
 v°ing quyÁn. Bÿt céÁ triÁu
 jiÁ nào cing v-y,
 mÑiÁ °u t°Á cça
 nhà cÿm quyÁn là phÿiÁ Á
 phòngÁ míiÁ âm
 m°uÁ ẽo chính, míi
 m°u toan l-t Ồ ngai vàng.Á Trong
 suÑtÁ triÁu jiÁ nhà
 Lý ã xÿy ra nhiÁu cuÙcÁ nÕi
 lojnÁ tji v°ing
 cung nhÿm l-t Ồ nhà Lý; nhĩng cuÙc nxi lojn th°Ýng
 xÿy ra vào lúc có mÙt vÿ vua vĩa b ng hà. Có thÁ kÁ
 cuÙcÁ nÕi lojnÁ trong
 V°ing triÁuÁ tiêu
 biÁuÁ nhÿt là sau
 khi LýÁ Thái TỒÁ vĩa
 b ng hà (n m 1028), anh em Vi ẽc V°ing, DñcÁ Thánh
 V°ing, ông Chính V°ing em quânÁ jì
 náoÁ kinh thành. Nh°ng
 nhÿ có Võ VÇ t°Ủng quân là Lê Phẫng HiÁu d1p tan
 °ãc lojn này vàÁ thái
 tíÁ Ph-t Mã mÙiÁ lên
 ngôitéc vua Lý Thái Tông. Còn trong dân
 gian thì cing có mÙt vài cuÙc nxi lojn cça các ng°Ýi
 ThỒ ß vùngÁ th°ãng
 duÁ Cao-b±ng, Ljing-sjn
 do giòng hí Nùng cÿm ÿu.

VÁ
 Ñi ngoji, nhà Lý phÿi °ing ÿu vÙi nhiÁu mÑiÁ lo
 âuÁ IÙn lao là nhà
 TÑng l m le thôn tính ViÇt-Nam. Nhÿ binh chç ViÇt-Nam
 lúc bÿy giÝ ã tỒ chęc hoàn bÿ, và còn có các vÿ
 t°Ủng lãnh tài ba là Lý Th°Ýng KiÇt ãÁ áp
 dẫngÁ các phếp dẫng
 binhÁ -c s-cÁ Á
 chiçnÁ thng
 quânÁ TÑng trong các
 tr-n ánh vàoÁ cuÑi
 n mÁ 1075 tji
 Quÿng- ông, tji Quÿng-tây vào n m 1076. Và nhÿt là
 tr-nÁ jì thngÁ quân
 TÑng vàoÁ cuÑi
 n mÁ 1076 khi nhà TÑng
 cí binh sangÁ báo thù,
 Lý Th°Ýng KiÇt ã làm tiêu hao binh lĩc cça TÑng, tjo
 ra mÙtÁ °u thçÁ cho
 jì ViÇt Á nghÿ hòa vÙi quân TÑng.Á Chúng
 taÁ còn thÿy mÙng mß
 mang bÝ cõi cça nhà Lý trong viÇc chinh phjt Chiêm-thành
 ÁÁ mß rÙngÁ biên
 c°ingÁ vÁ ph°ing
 Nam, iẤn hình là các cuÙc chinh phjt Chiêm-thành vào
 các n m 1044, n m 1069, n m 1079 và n m 1082.

NóiÁ tóm
 lji,Á chúng
 taÁ thÿy các vua
 thuÙcÁ triÁu jìÁ nhà

Lý ấ phĩẤ Nĩ
phóẤ vỦi nhĩng k»
nỦi phĩn B v°ĩng triẤu và vài cuỦcẤ nỔi
loĩnẤ cạ bĩn ng°Yĩ
ThỔ trong dân chúng, còn bên ngoài thì phĩẤ Nĩ
phóẤ vỦi nĩn ngoĩ
xâm cạ ỉ quNc Trung-hoa. Nh°ngẤ Óng
thYĩẤ nhà Lý cĩng
không quên viCc mĩ mang bY cõi vÁ phía Nam b±ng các
cuỦc chính phĩt Chiêm-thành. Ngoài viCcẤ cợng
cNẤ uy quyẤnẤ Lý
triẤu nói riêng và cạ n°Ủc ỉ ViCt nói chung, nhà
Lý còn loẤ kiĩn
thĩtÁ xé sB trong
mliẤ lãnh vĩc,Ấ ·c
biCtÁ ángẤ l°u
yÁ nhĩt là d°Ủi
các triẤu VuaẤ Thái
TỔẤ (1010 -1028), Thái
Tông (1028 - 1054), Nhân Tông (1072 - 1127), Anh Tông (1138 -
1175).

Trên
kiaẤ chúng taẤ ấ
ĩẤm qua nhĩngẤ biĩn
cNẤ quan trĩng
cạẤ triẤu ỉĩẤ nhà
Lý vÁ quân sĩ và chính trE. Nh° ấ biĩt, vua LýẤ Thái
TỔẤ xuĩt thânẤ tẽ
chNnẤ thiẤn
mônẤ nẽnẤ hĩt
lòngẤ sũngẤ mỦ
joẤ Ph-t, và vỦi
sĩ hỔ trã cạẤ nhà
S°Ấ Vĩn HĩnhẤ nẽn
LýẤ Thái TỒẤ ấ
tẽ chNnẤ Ph-t
àiẤ mà b°Ủc vào
chĩng trE ẤẤ cuNĩ
cũngẤ thu giang sĩn vÁ
tay mình. Do l½ ó, nẽn ngài ấẤ ·c
biCt°u ấĩẤ vàẤ hĩt
lòngẤ phũ trã
choẤ Ph-t giáoẤ ỉt
ĩnẤ chx phát triẤn
cao nhĩt và các vuaẤ kĩ
nghĩCpẤ v«nẤ tiĩp
tắcẤ viCcẤ tôn
sũngẤ Ph-t giáo.
Vua LýẤ Thái TỒẤ ấ
xây gũn hai m°ĩ ỉ cĩnh chùa. và sai NguyẤn ỉo Thành
sang Tĩng thEĩnhẤ Tam
Tĩng kinh iẤnẤ vào
n m 1018. Vua Lý Thái Tông ấ cho l-p chùa Diên Hĩu
(técẤ chùa MỪt CỪt)
vỦi Iĩnĩ kiĩn trũcẤ ·c
biCtẤ mà hiCn nay
v«n cònẤ di tíchẤ B
tĩ Hà-nỦi. Lý Thánh Tông xây tháp B£o-thiên cao 12
tũng. Lý Nhân Tông ấ cho xây trên mỪt tr m cĩnh chùa
tĩ các nĩĩẤ danh lam
thĩng cĩnhẤ khĩp
n°Ủc.

"Níu
 ß Trung-hoa, Ýi °Ýng là Ýi Ph-t gi£o °ácÁ th£nh
 hànhÁ nh¥t,
 thì ß ViÇt-nam, Ýi Lý là ÝiÁ Ph-t
 giáoÁ °ác
 th¼nh hành nh¥t." (Thích ThiÇn
 Hoa,Á Ph-t hícÁ phÕ
 thông, khoá V,
 trang 51).

Thêm
 vào ó, triÁu ình cing ãÁ thành
 l-pÁ mÙtÁ hÇ
 th¼ngÁ t ng giàÁ rÙng
 lÙn tẽ triÁu ình trung °ing ß thành Th ng-Long çn
 các thôn xóm nh±mÁ mác
 íchÁ h°Ùng d©n
 míi t£ng lÙpÁ qu£n
 chúngÁ trongÁ nhân
 dân, và n`m vãngÁ nhân
 tâm. Song song vÙi m-t này, triÁu
 ìnhÁ c£n ph£isí
 dangÁ mÙt lÙp
 ng°YiÁ trí thécÁ ã
 gií viÇc cai trË vàÁ phÕ
 biçnÁ nh¼ngÁ v n
 th°Á và các hËch do
 triÁu ình trung °ingÁ ban
 hành. Nh°ng sñÁ trí
 thécÁ lúc b¥y giÝ
 hiçm hoi, mà cácÁ nhà
 s°ph£n lÙn Áu là nh¼ng ng°YiÁ thông
 tháiÁ vàÁ hiÁu
 biçtÁ h¼n c£, nên
 triÁu ình còn tr°ng dang cácÁ nhà
 s°Á vào các dËch
 vãÁ hành chánhÁ và
 làm viÇc nh° các quan l¼. Ngoài công viÇc này, cácÁ nhà
 s°Á còn gií mÙtÁ vai
 tròÁ quan tr¼ng trong
 viÇcÁ giáo dácÁ qu£n
 chúngÁ ß kh`pÁ míi
 n¼iÁ trong n°Úc. Do
 ó,Á "mxi
 ngôi chùa vào thÝi ¥y là mÙt n¼i diÁn dân, mÙt chñn
 híc °Ýng mà sñ ng°Yi theo híc không nh¼ng làÁ th°Ýng
 dânÁ mà
 là c£ nh¼ngÁ công
 h£uÁ khanh
 t°Ùng. Mxi chùa có thã gií là mÙt tr°ÝngÁ jì
 hícÁ vãÁ tâm
 híc. B ó có sñÁ híc
 h¼iÁ nh¥t
 lu-tÁ bình

³ng, khôngÁ phân
 biÇtÁ sang
 hèn, già tr». Híc trò không qu£nÁ công
 laoÁ gian
 khÕ, các bñc danh th§n nh° Thái-uy Tô Hiçn Thành và
 Thái-b£o Ngô Hoà Ngh)a cing ph£i xinÁ thá
 giáotheo IÁ, híc vUiÁ thiÁn
 s°Á núi
 Cao-dã,Á tr£i
 quaÁ m°Ýi
 n m híc mUi °ác g-p m-t th§y. Ng°Ýi nào °ác
 th§y truyÁn choÁ tâm
 ³nÁ mUi
 là mán nguyÇn". (Tr§nÁ Thç
 éc,Á Ph-t
 giáoÁ ViÇt
 Nam và h°Üng iÁ nhân
 b£nÁ ích
 thñc, Sài-gòn 1967, trang 22-23).

NóiÁ tóm
 lç, các v£Á cao
 t ngÁ là t§ng IÙpÁ trí
 thécÁ quan trính
 trong buÕi §u cçáÁ thÝi
 kóÁ Ûc l-p,
 và t§ng IÙp này ã gây nhiÁu uy thçÁ £nh
 h°£ngÁ çnÁ qu§n
 chúngÁ trongÁ xã
 hUiÁ ViÇt-Nam lúc
 b³y giÝ vÁ míiÁ ph°ing
 diÇnÁ chính tr£,
 kinh tç, v n hoá và trongÁ phim
 viÁ riêng biÇt,Á chúng
 taÁ có thÁ nói
 làÁ Ph-t giáoÁ ãÁ £nh
 h°£ngÁ çnÁ pháp
 lu-tÁ cçá nhà Lý
 r£t nhiÁu. Nói cách khác,Á lu-t
 phápÁ nhà Lý ã
 l³yÁ jo Ph-tÁ làm
 nÁn t£ngÁ c n
 b£nÁ cho triçt lý
 cçá bÙ lu-t °ing thÝi. Ai cing biçt r£ng sñ ra Ýi
 cçá mÙt bÙ lu-t cçá mÙt n°Üc vÁ nUi dung cing
 nh°Á hình thécÁ Áu
 tuó thuÙc vào chç Û chính tr£ °ing thÝi cçá
 n°Üc ³y. SñÁ tìm
 hiÁuÁ pháp lu-tÁ Ýi
 Lý s½ giúp taÁ th³u
 triÇtÁ °ácÁ I£ch
 síÁ cçáÁ thÝi
 çíÁ ³y cing nh°
 míi khía cing khác, là viÁ lu-t
 phápÁ là s£n ph©m
 riêng cçá mÙtÁ thÝi
 çíÁ và do sñ kçt

thành cạ nhĩng sñ
kiçnÁ IẾch síÁ cạ
dân tÚc ta trong giai o;in ó.

Sau
âyÁ chúng
taÁ s½
xét vÁ nguÓn gñc phát sinh lu-t triÁu Lý,Á Ænh
h°ngÁ cạ
triçtÁ lý
Ph-tgiÆo
Ñi vÚi lu-t triÁu Lý vàÁ cuÑi
cùngÁ xétÁ hiÇu
quÆÁ cạÁ pháp
lu-tÁ triÁu
Lý sau khi òãc em raÁ áp
dạng.